

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ АРТТЕРАПІЇ

Законом України «Про освіту» визначено, що «метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності» [1]. Успішно реалізувати вищезазначений процес можливо через формування вучнів стійкої позитивної мотивації до навчання. Проблему розвитку мотиваційної сфери молодших школярів висвітлено і в Концепції Нової української школи: «Найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі є здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учень/учениця, які вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянином/громадянкою України» [2].

Тож мотивація до навчальної діяльності є одним із важливих факторів якісного засвоєння знань, спрямованості до досягнення успіху, продуктивної навчальної діяльності. Саме у початковій школі закладається основа для подальшого навчання дитини і часто від бажання навчатися у початковій школі залежить і готовність до навчання у середніх та старших класах. Про важливість мотивації до навчання говорили в тій чи іншій формі вчителі-педагоги і психологи: Ш. Амонашвілі, С. Рубінштейн, О. Леонтьєв, Л. Божович, О. Ковальов, Г. Костюк, В. Мерлін, В. Сухомлинський, М. Алексеева, І. Синиця та інші.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування ефективності застосування засобів та прийомів арттерапії з метою розвитку навчальної мотивації молодших школярів.

У психолого-педагогічній науці знаходимо різні визначення поняття мотивація. Зокрема, А. Дербеньова зазначає, що мотивація є сукупністю причин психологічного характеру, які обумовлюють поведінку особи та визначають її спрямованість та активність [8, с. 7].

За визначенням І. Зязюна, «мотивація – це спонукання активності організму і його цілеспрямованості. У широкому розумінні мотивація використовується в усіх сферах психології, що досліджують причини і механізми поведінки людей» [8, с. 59]. І. Підласий визначає мотивацію як процеси, методи, засоби спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного засвоєння змісту освіти [8, с. 47]. У сучасній психології термін «мотивація» використовують як визначення системи факторів, що детермінують поведінку (мета, потреби, мотиви, наміри, прагнення та ін.), як характеристику процесу, що стимулює й підтримує поведінкову активність на певному рівні.

Останніми роками спостерігається зміна освітніх пріоритетів, яка на перший план виводить суб'єкт-суб'єктну модель взаємодії вчителя з учнем, а відтак і готовність школяра брати активну участь в освоєнні навчальної діяльності, його бажання та вміння вчитися, розвиток внутрішніх мотивів учіння.

Саме у молодшому шкільному віці поступово формується особистісне ставлення до навчання, на що особливу увагу звертають М. Алексеева, Л. Божович, В. Давидов, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Скрипченко та ін. З перших днів шкільного навчання важливо підтримувати і розвивати мотиви учіння, пов'язані зі змістом навчальної діяльності та процесом виконання.

Мотивація навчальної діяльності – один із засобів спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного засвоєння змісту освіти, учіння школярів, які прямо залежать від рівня її сформованості. Оскільки особистісно зорієнтоване навчання спирається на положення, що тільки особистіснозначущі поняття засвоюються учнем, проблема формування мотивації учіння дуже актуальна [6, с. 109].

Для сучасної психолого-педагогічної науки залишається пріоритетною проблема пошуку ефективних технологій, завдяки яким можна розвивати мотивацію сучасних школярів. Звичайно сучасні педагогічні технології роблять урок насиченим, цікавим і можуть

підвищувати інтерес дітей до навчання, однак не завжди сприяють розвитку саме стійкої внутрішньої мотивації до навчання. Це може бути зумовлено різними чинниками: лінь дитини, нетерплячість, зосередженість на короткострокових цілях, прояви гіперактивності, сенсорна деривація, фрагментарність образного мислення тощо.

Любов до предмету у молодшому шкільному віці дуже тісно пов'язана з відчуттям психологічного комфорту, радості, потреби і готовності до спілкування, які створює вчитель на уроці. Однією з таких ефективних технологій може стати включення у викладання різних арттехнологій. Адже завдяки використанню різноманітних форм художньої експресії виникають умови, за яких кожна дитина переживає відчуття успіху, оскільки побічним результатом арттерапії зазвичай є задоволення, що виникає в результаті виявлення прихованих талантів [5, с. 157]. Це не лише розвиває художні здібності, але й підвищує самооцінку дітей, сприяє укріпленню віри у власні сили. А це в свою чергу пробуджує внутрішню мотивацію до навчання.

Враховуючи невелику кількість наукових праць, присвячених вивченню різних арттехнологій у освітньому процесі нової української школи як окремого методу навчання в сучасній психології і педагогіці предмет дослідження знаходиться у зоні дефіциту наукової рефлексії. Здійснюючи наукові пошуки стосовно застосування арттерапії в освітній системі, можемо представити позицію зарубіжних дослідників, як-от: Д. Аллан, Т. Боронська, Ч. Ірвуд, Е. Хольцман, Л. Монтанарі, Р. Сільвер, Е. Холт, М. Федорко, С. Керрел, К. Уелсбі, М. Ессекс, К. Фростиг, Д. Хертз, В. Бреусенко. Досліджували це питання і вітчизняні науковці, такі як О. Вознесенська, О. Деркач, О. Древицька, І. Зязюн, Л. Злочевська, О. Копитін, В. Кокоренко, О. Кондрицька, М. Кісельова, Л. Лебедева, Л. Мова, Л. Терлецька, зазначаючи, що арттехнологіям властиві суттєві переваги порівняно з іншими методами практичної психології.

Варто зазначити, що на сьогоднішній день арттерапію визначають також як систему психолого-педагогічних впливів, які базуються на використанні мистецьких засобів у навчально-виховному процесі з метою подолання негативних емоційно-чуттєвих станів та створення особливих умов в освітньому просторі для творчого розвитку особистості (О. Федій)[4].

Важливим є те, що арттерапевтичні методи є досить функціональними у порівнянні з іншими психотерапевтичними методами та техніками, оскільки можуть забезпечити кілька функцій одночасно. Зокрема, діагностична, терапевтична та корекційна функції із застосуванням арттерапії можуть виступати паралельно і взаємопов'язано. Так, засобами арттерапії можна виявити певні проблеми чи труднощі (наприклад, проєктивні методики) у молодших школярів. Через казкотерапію чи інші арттерапевтичні техніки можна подарувати дитині відчуття захищеності, психологічного комфорту, підсилити мотивацію та інше. Також, арттерапія дає можливість виявити та скорегувати внутрішні конфлікти, тривожність, страхи, агресію тощо. Застосовуючи арттерапевтичні техніки у роботі з молодшими школярами, ми тим самим навчаємо дітей невербальної комунікації, сублімації негативних емоцій чи переживань, допомагаємо знайти відчуття рівноваги та гармонії зі світом.

Через універсальність цей метод психотерапії активно застосовується в освітній сфері, де отримав назву артпедагогіка. За дослідженнями Л. Лебедевої, цей напрям має неклінічну спрямованість, тобто розрахований на потенційно здорову особистість. Завдяки своєму міждисциплінарному характеру арттерапія здатна не лише здійснити терапевтичний чи корекційний вплив на психофізичний стан дитини, а й реалізувати основні освітні функції [4, с. 69].

Під поняттям «артпедагогіка» Є. Таранова розуміє галузь педагогічної науки, що вивчає специфіку інтегративного впливу всіх видів занять мистецтвом та пробуджених ним форм продуктивної особистості на систему її соціальних зв'язків і ставлень [7, с. 95].

Форми і засоби артпедагогіки в цілому та арттерапії зокрема виходять за межі традиційної освіти та можуть бути спрямовані на підвищення ефективності творчого самовираження особистості молодшого школяра, його вмотивованості до навчання.

Таким чином, можна припустити, що використання засобів арттерапії дозволяє значно розширити форми роботи на уроках у початковій школі. Водночас проблема впровадження артпедагогічних технологій в освітній процес нової української школи залишається недостатньо дослідженою і потребує ґрунтовного вивчення.

Проведений аналіз наукової психолого-педагогічної літератури свідчить, що арттерапія є одним із перспективних методів формування всебічно розвиненої особистості та повністю відповідає сучасним тенденціям гуманізації освіти. Використання арттерапевтичних технологій у навчально-виховному процесі навчального закладу сприяє підвищенню у дітей інтересу до навчальної діяльності, розвитку творчого потенціалу, мотивації до навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Про освіту» Закон України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 01.10.2020).
2. Концепція Нової української школи. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>(дата звернення: 01.10.2020).
3. Алексеева М. І. Мотиви навчання учнів. Київ : Радянська школа, 1974. 120 с.
4. Бойко А. Е. Використання арт-педагогічних технологій як засобу творчого самовираження молодших школярів у позашкільних навчальних закладах. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя «Психолого-педагогічні науки», 2014. №5. С. 68-73.
5. Деркач О. О. Реалізація виховного потенціалу арт-педагогіки в умовах навчально-виховного процесу початкової школи. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14 «Теорія і методика мистецької освіти»: збірник наукових праць. М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. Вип. 8 (13). С. 155-159.
6. Музика О.О. Діагностика мотиваційних стратегій учбової діяльності. Психологічне діагностування в роботі практичного психолога: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, 20 лютого 2013 р.). Умань: Візаві, 2013. С. 109-111.
7. Таранова Е. В. Арт-педагогический практикум по работе с дошкольниками: игры, упражнения, занятия. Ставрополь: Ставропольсервисшкола, 2003. 95 с.
8. Усе про мотивацію / уклад. А. Г. Дербеньова Харків: Основа, 2012. 207 с.

*Устіменко Наталія
Науковий керівник – доц. Свідерська Галина*

ФЕНОМЕН САМООЦІНКИ У СУЧАСНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У теорії і практиці психологічної науки однією з найважливіших є проблема становлення особистості. Як зазначають психологи, значний вплив на поведінку, діяльність, спілкування людини має самооцінка, яка значною мірою зумовлює соціальну адаптацію людини, є регулятором її поведінки та діяльності. Тому у сучасній психології проблема самооцінки, її формування, структура, функції, зв'язок з іншими особистісними утвореннями постійно привертає увагу вчених.

Дослідженню феномену самооцінки присвячено значну кількість публікацій психологічної спільноти. Вона була предметом наукових розвідок таких зарубіжних психологів, як А.Адлер, А. Бандура, Р. Бернс, І.Бранден, К.Горні, В. Джеймс, Е.Еріксон, Ф. Зімбардо, Ч.Кулі, С.Куперсміт, К.Левін, Дж. Мід, К.Роджерс, З.Фройд. У радянській та російській психології фундаментальні дослідження феномену самооцінки викладені у працях Б. Г. Ананьєва, Л. І. Божович, Л. В. Захарова, І. С. Кона, О. М. Леонтьєва, А. І. Ліпкіної, М.І. Лісіної, О. Г. Спіркіна, В. В. Століна, С. Р. Пантелєєва, О. М. Прихожан, С. Л. Рубінштейна, І. І. Чеснокової, К. В. Шорохової та ін.

Оскільки феномен самооцінки вивчався багатьма науковцями, то це призвело до формування різних підходів до її вивчення [5] (див. табл.1):

Як підкреслює М.А.Пирлик, багатоаспектне вивчення самооцінки підтверджує її складність і багатозначність як психологічного феномену, її вплив на розвиток та функціонування різних психологічних виявів особистості. Складність дослідження самооцінки також вбачається в органічному поєднанні процесуального і структурного компонентів: самооцінка може змінюватися в процесі діяльності та водночас впливати на неї [6].